

ปัญหากฎหมายการจัดเก็บค่าตอบแทนนักแสดงในยุคดิจิทัล¹

ปิ่นธิดา ยุคตจรงค์²

จากการที่ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายจัดเก็บค่าตอบแทนพบว่าในอดีตนักแสดงมิได้รับการยอมรับให้มีสิทธิในฐานะผู้สร้างสรรค์ และสิทธิทางเศรษฐกิจนอกเหนือการสัญญาจ้างของผู้ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมภาพยนตร์ การรับชมภาพยนตร์สามารถรับชมผ่านทางโรงภาพยนตร์ บริการเช่าหรือซื้อภาพยนตร์จากแผ่นบันทึกกลับไปรับชมที่บ้าน แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามากขึ้นที่จะสามารถทำสำเนาและสิ่งบันทึกเสียงและภาพเพื่อจุดประสงค์การเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ ทำให้เกิดความเสียหายทางรายได้ที่มาจากการแสดงสดของนักแสดงอย่างมาก เนื่องจากนำเอางานแสดงของนักแสดงที่เคยแสดงไว้แล้วไปทำซ้ำและเผยแพร่ต่อสาธารณชนอย่างไม่จำกัดสถานที่ จากเดิมที่นักแสดงสามารถจำกัดการเข้าชมการแสดง สถานที่ที่เผยแพร่การแสดงต่อสาธารณชน ทำให้นักแสดงไม่อาจเรียกค่าตอบแทนจากการทำซ้ำหรือการเผยแพร่ต่อสาธารณชนนั้นได้ครบถ้วน ซึ่งตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในหมวด 2 ว่าด้วยสิทธินักแสดงได้มอบความคุ้มครองสิทธิทางเศรษฐกิจในมาตรา 44 ถึง 53 ทั้งสิทธิในการป้องกันสิทธิในการแสดง และสิทธินักแสดงในการได้รับค่าตอบแทนจากสิ่งบันทึกเสียงที่ถูกใช้เพื่อการค้า และให้มีการบริหารเกี่ยวกับสิทธิ ของนักแสดงทั้งภายในประเทศและภาคที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก

ดังนั้น ในการจัดสรรค่าตอบแทนของนักแสดงจึงมีปัญหาคือควรคิดว่าหากมีการจัดเก็บค่าตอบแทนโดยองค์กรการจัดสรร จัดเก็บค่าตอบแทนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและความพร้อมจากเทคโนโลยี ภายใต้สิทธิของนักแสดงตามมาตรา 44 และมาตรา 45 ซึ่งต่อมากการประสิ่งบันทึกภาพ หรือสิ่งบันทึกภาพและเสียงได้เกิดขึ้น โดยมีอิทธิพลต่อการแสดงของนักแสดงโดยตรง ทำให้การแสดงสดของนักแสดง ที่เดิมสามารถจำกัดสถานที่และจำนวนผู้เข้าชม เป็นผลให้สามารถทำซ้ำการแสดงโดยไม่จำกัดจำนวน และไม่จำกัดพื้นที่ โดยที่นักแสดงได้รับประโยชน์เฉพาะสัญญาจ้างการแสดงเท่านั้น เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากการแสดงของนักแสดงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจากสิ่งบันทึกการแสดงที่มีขึ้น ประกอบกับการแสดงส่วนมากต้องอาศัยความรู้ความสามารถเฉพาะบุคคลเพื่อให้งานแสดงได้เผยแพร่ต่อสาธารณชนได้อย่างเหมาะสม และตรงตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรค์ ในบางครั้งงานการแสดงไม่ได้เกิดจากผู้สร้างสรรค์แต่เพียงผู้เดียวแต่

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายการจัดเก็บค่าตอบแทนของนักแสดงในยุคดิจิทัล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิจิต และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจเกิดจากการสร้างสรรค์ของนักแสดงด้วย แต่เนื่องด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครองเฉพาะผู้สร้างสรรค์ จึงทำให้มีการเรียกร้องของนักแสดงในสาขาต่างๆ จึงได้เกิดอนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1961 ซึ่งกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครองแก่นักแสดง

ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งได้เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ทำให้ความคุ้มครองนักแสดงอย่างเดียวกันกับผู้สร้างสรรค์ เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมในงานสร้างสรรค์งานประเภทหนึ่ง อันเกิดจากความวิริยะ อุตสาหะและความพยายามในการฝึกซ้อม จึงได้ให้คำจำกัดความนักแสดงไว้ว่า “นักแสดงหมายความว่า ผู้แสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดงท่าทาง ร้อง กล่าว พากย์ แสดงตามบท หรือในลักษณะอื่นใด” จากบทนิยามข้างต้นเกิดอุปสรรคและความสับสนในด้านการปรับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เข้ากับปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น อย่างคดีของคุณบุษกร พรวรรณศิริเวช ตามคำพิพากษาศาลฎีกา 6355/2548 ซึ่งศาลวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิในวิดีโอ และภาพนิ่ง ในประเด็นปัญหาว่าการถ่ายภาพนิ่งเป็นการแสดงหรือไม่ ศาลได้วินิจฉัยว่าการถ่ายภาพนิ่งเป็นการแสดงอย่างนักแสดง แต่อย่างไรก็ดีศาลมิได้วินิจฉัยรับรองว่าภาพถ่ายเป็นสิ่งบันทึกการแสดง ซึ่งอาจได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 44 (3) อีกทั้งศาลได้วินิจฉัยว่าการถ่ายภาพนิ่ง ซึ่งได้มีการแสดงตามบทที่วางไว้มิใช่การแสดงตามอริยาบถตามธรรมชาติ จึงเป็นการแสดงของนักแสดง

ประเด็นปัญหาแรกการกำหนดขอบเขตการคุ้มครองนักแสดง เนื่องจากตามอนุสัญญากรุงโรม ได้กำหนดนิยามของนักแสดงจะต้องแสดงงานผ่านงานวรรณกรรม หรือศิลปกรรมด้วยเหตุที่ว่าการแสดงที่จะได้รับความคุ้มครองมีส่วนหนึ่งของงานทรัพย์สินทางปัญญา และมีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิข้างเคียง จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดให้นักแสดงจะต้องแสดงจากหมวดหมู่ของงานประเภทงานตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งตามความตกลงทริปส์ได้นิยามสอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญากรุงโรมเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะมีการกำหนดให้นักแสดงได้แสดงผ่านประเภทงานตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ก็มิได้ให้ความคุ้มครองนักแสดงต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งตามมาตรา 4 วรรคสิบเอ็ดมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองนักแสดงให้กว้างกว่าความตกลงทริปส์ โดยไม่กำหนดประเภทของงานการแสดง แต่กลับทำให้เกิดข้อถกเถียงในประเด็นการแสดงของนักแสดง

ปัญหาสิทธิการได้รับค่าตอบแทนของนักแสดง ตามมาตรา 45 ได้บัญญัติให้สิทธิได้รับค่าตอบแทนของนักแสดงจากการที่ผู้ใช้ได้นำสิ่งบันทึกเสียงการแสดง ออกเผยแพร่เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้าแล้ว ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวเกิดจากหลักการใช้ประโยชน์ขั้นที่สองจากสิ่งบันทึกเสียงการแสดงของนักแสดง โดยบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมิได้กำหนดว่าการนำสิ่งบันทึกเสียงออกเผยแพร่นั้นจะต้องเป็นต้นฉบับหรือสำเนาของสิ่งบันทึกจากการศึกษาพบว่าสิทธิของนักแสดงที่จะได้รับค่าตอบแทนนั้นมาจากการที่ผู้บันทึกได้ใช้ต้นฉบับสิ่งบันทึกเพื่อประโยชน์ในการทางการค้าโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตนักแสดง ในส่วนของการนำสำเนาสิ่งบันทึกเสียงการแสดงออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยตรงเป็นการเผยแพร่โดยไม่จำกัดวิธีไม่ว่าจะเป็นการ

เผยแพร่โดยการกระจายเสียงผ่านทางสถานีวิทยุ ผ่านทางแพลตฟอร์มออนไลน์ก็เป็นการเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยตรงเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีเนื่องจากปัจจุบันนักแสดงมิได้จำกัดอยู่แต่การแสดงเสียงเพียงอย่างเดียว แต่กลับมีการทั้งภาพและเสียงเป็นส่วนมา อันเนื่องมาจากเทคโนโลยีและกระแสมนุษยนิยมการบริโภคสื่อดิจิทัลที่เน้นการรับชมภาพและเสียง จึงทำให้ควรมีการปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของนักแสดงในการได้รับค่าตอบแทนจากการใช้ประโยชน์จากสิ่งบันทึกการแสดง

ประการสุดท้ายปัญหาการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทน เนื่องจากนักแสดงได้สิทธิในการได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมจากการใช้ประโยชน์สิ่งบันทึกการแสดง ซึ่งสิทธิดังกล่าวถูกกำหนดโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังนั้นการให้มืองค์กรที่มีหน่วยงานของรัฐกำกับดูแลจึงเป็นประโยชน์กับนักแสดงอย่างมาก เนื่องจากนักแสดงเองมักจะไม่สามารถว่าตนมีสิทธิในการได้รับค่าตอบแทน หรือถูกละเมิดสิทธิดังกล่าว เนื่องจากการให้ของผู้ใช้สิ่งบันทึกการแสดงโดยเฉพาะจากสำเนาสิ่งบันทึก เมื่อพิจารณารูปแบบในการจัดตั้งองค์กรการจัดเก็บค่าตอบแทนการใช้สิทธินักแสดงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เมื่อพิจารณาจากการเกิดประโยชน์ในการได้รับค่าตอบแทนอย่างสูงสุดของนักแสดง และเพื่อให้นักแสดงนั้นได้รับค่าตอบแทนอย่างเต็มที่ เห็นว่ารูปแบบของนิติบุคคลที่เหมาะสมในการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนนักแสดงควรอยู่ในรูปแบบของสมาคมตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากสมาคมเป็นองค์กรที่มีได้ตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในด้านการแสวงหาผลกำไรหรือรายได้ใด ๆ มาแบ่งปันกัน เนื่องจากการจัดเก็บค่าตอบแทนเกี่ยวกับงานของนักแสดงเป็นการจัดเก็บตามสิทธิของนักแสดง การจัดตั้งสมาคมนั้น นักแสดงจะเป็นสมาชิกหรือไม่ก็ได้ อาจเป็นบุคคลภายนอกที่เป็นสมาชิก และดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนในสิทธิของนักแสดงและจัดสรรให้แก่นักแสดงทั้งหลาย โดยนักแสดงไม่ต้องเป็นสมาชิกของสมาคมให้สมาคมทำหน้าที่จัดเก็บค่าตอบแทนเกี่ยวกับนักแสดงทั้งหมด โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ และสมาคมได้รับค่าบริหารกิจการและค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายกำหนด และให้มีการดำเนินการบริหารงานต่าง ๆ ที่ชัดเจนและโปร่งใส เนื่องด้วยวัตถุประสงค์ของสมาคมนั้นมีเพียงเพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีองค์กรขึ้นเพื่อเข้ามาดูแลจัดการสิทธิในการได้รับค่าตอบแทนของนักแสดงซึ่งจะต้องเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร โดยมีหลักเกณฑ์การจัดเก็บที่มีความเป็นธรรม โดยอยู่ภายใต้ความควบคุมดูแลของกรมทรัพย์สินทางปัญญาในการแจ้งอัตราการจัดเก็บต่อนายทะเบียน และเห็นชอบจากคณะกรรมการลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บค่าตอบแทนของนักแสดงไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม หรือเพียงคนเดียว

จากการที่ได้นำเสนอปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการความจำเป็นในการจัดตั้งองค์กรการจัดเก็บค่าตอบแทนของนักแสดง ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว และขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ปัญหาการขอบเขตความคุ้มครองสิทธินักแสดง

การกำหนดบทนิยามของนักแสดงตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในส่วนของการแสดงในลักษณะอื่นใดโดยเพิ่มข้อความที่ว่า “มาตรา 4 นักแสดง หมายความว่า ผู้แสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดงท่าทาง ร้อง กล่าว พากย์ ดีความ แสดงตามบทหรือลักษณะอื่นใดในประเภทงานตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งการเพิ่มข้อความว่า “อื่นใดในประเภทงานตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัตินี้” เป็นการสร้างความชัดเจนของนักแสดงตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ ว่าการแสดงของนักแสดงนั้นที่จะได้รับความคุ้มครองจะต้องแสดงโดยอาศัยการแสดงจากงานสร้างสรรค์ตามประเภทงานตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ จะเป็นการสร้างความสอดคล้องกับแนวคิดการเกิดสิทธิข้างเคียงที่เกิดจากการเป็นส่วนหนึ่งของงานอันมีลิขสิทธิ์

2. ปัญหาสิทธิได้รับค่าตอบแทนของนักแสดง

จากกรณีที่กำลังถกเถียงกันแล้วข้างต้นผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่าควรปรับปรุงบทบัญญัติในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 เพื่อให้สิทธิในการได้รับค่าตอบแทนของนักแสดงไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงความคุ้มครอง จากสิ่งบันทึกเสียง เนื่องจากนักแสดงมิได้มีเพียงนักแสดงนักแสดงที่ใช้เสียงในการแสดง แต่มีนักแสดงที่แสดงภาพและเสียง หรือแสดงจากภาพอยู่อย่างมาก จึงทำให้มาตรา 45 มีลักษณะที่ไม่ครอบคลุมชัดเจน ประกอบกับสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันมีความก้าวหน้ามากขึ้น จึงทำให้นักแสดงอื่นถูกนำงานแสดงออกเผยแพร่ได้ง่ายแต่นักแสดงกลับไม่ได้สิทธิในการได้รับค่าตอบแทน ผู้ศึกษาเห็นว่าการจำเป็นในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ ดังนี้

“มาตรา 45 ผู้ใดนำสิ่งบันทึกเสียง หรือโสตทัศนวัสดุของการแสดง ซึ่งได้นำออกเผยแพร่ เพื่อวัตถุประสงค์ในทางการค้าแล้ว หรือนำสำเนาของงานนั้น แพร่เสียงหรือแพร่เสียงและภาพ หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยตรง ผู้นั้นต้องจ่ายค่าตอบแทนตามวิธีที่สมาคมบริหารจัดการเก็บค่าตอบแทนของนักแสดงกำหนด

ในกรณีเห็นว่าค่าตอบแทนตามวรรคก่อน สูงเกินส่วนหรือไม่ถูกต้องให้คู่กรณีอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับความแจ้งจากสมาคม คำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด”

3. ปัญหาการตั้งองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนของนักแสดง

เนื่องจากสิทธิได้รับค่าตอบแทนของนักแสดงมักจะถูกผู้ใช้งานการแสดงของนักแสดงในการแสวงหาประโยชน์เพื่อการค้า จำกัดมิให้นักแสดงได้รับค่าตอบแทนตามกฎหมาย โดยตกลงบังคับตามสัญญาว่าจ้างต่อนักแสดง และความไม่รู้ถึงสิทธิของนักแสดง และเหตุผลระยะเวลาการเป็นที่รู้จักของสังคมในการที่นักแสดงจะได้เผยแพร่ผลงานการแสดงของตน ทั้งการดำเนินการเรียกร้องค่าตอบแทนเป็นไปโดยเนิ่นช้า และนักแสดงไม่สามารถที่จะเรียกร้องด้วยตนเองได้ ทำให้ผู้ใช้งานแสดงเลือกที่จะทำการละเมิดโดยไม่จ่ายค่าตอบแทนแก่นักแสดง ให้นักแสดงดำเนินการฟ้องร้องต่อศาล ซึ่งทำให้เกิดค่าใช้จ่ายอันเนื่องมาจากการเป็นมาตรการทางแพ่งในการเรียกค่าเสียหาย เนื่องจากความต้องการค่าตอบแทนอันเป็นตัวเงิน โดยองค์กรดังกล่าวสามารถเป็นองค์กรกลางที่ช่วยเหลือให้นักแสดง และผู้ผลิตสิ่งบันทึกการแสดง ใช้รูปแบบการจ่าย

ค่าตอบแทนบนระบบการเงินเดียวกันนำเทคโนโลยีบล็อกเชนบนโลกออนไลน์ โดยนำสัญญาอัจฉริยะมาใช้กับสิ่งบันทึกการแสดงในรูปแบบดิจิทัล ด้วยเหตุจำเป็นข้างต้นทำให้ต้องมียุทธศาสตร์ที่เข้ามาช่วยเหลือนักแสดงในการจัดเก็บค่าตอบแทนที่สามารถดำเนินการแทนนักแสดงได้รวดเร็ว และประหยัด ซึ่งในการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนนั้นจะต้องอยู่ในรูปแบบนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายเฉพาะเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา 45 ในการกำหนดสิทธิตามกฎหมายที่จะได้รับค่าตอบแทน

ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้มีการตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรการจัดเก็บค่าตอบแทนสิทธินักแสดง เป็นการเฉพาะโดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 อีกเพื่อให้มีการจัดตั้งองค์กรที่รัฐเป็นผู้กำกับดูแลมาตรฐานการกำหนดอัตราค่าตอบแทนที่เป็นธรรม ซึ่งกระทรวงพาณิชย์ เป็นหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาดูแลเรื่องเกี่ยวกับการพาณิชย์ เป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติ การจัดตั้งองค์กรการจัดเก็บค่าตอบแทนของนักแสดงนั้นจะต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กร ซึ่งให้กำหนดให้จะต้องจัดตั้งขึ้นในรูปแบบของสมาคม ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดเก็บค่าตอบแทนของนักแสดงโดยเฉพาะ รวมไปถึงการรับโอนสิทธิของนักแสดงในการใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่ง และทางอาญา

เอกสารอ้างอิง

สำนักลิขสิทธิ์, ข้อมูลภูมิหลัง การจัดทำร่างสนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองการแสดงที่อยู่ในสตัทัสควอ

สำหรับการประชุมทางการทูต เพื่อจัดทำสนธิสัญญาว่าด้วย การคุ้มครองการแสดงที่อยู่ใน

สตัทัสควอ (Diplomatic Conference on the Protection of Audiovisual Performances),

(กรุงเทพฯ: กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2555.

จักรกฤษณ์ ควรพจน์. กฎหมายระหว่างประเทศ ว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2560.

พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา, ข้อควรคิดหลักทั่วไปและคำพิพากษาศาลฎีกา พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ 2537,

กรุงเทพมหานคร :บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2557.

จิรประภา มากกลิ่น, คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์ , กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 2 , 2560.